

Ўрта Осиё Маданий Меросини Тадқиқ Этишда Музейлараро Ҳамкорликнинг Амалий Шакллари

Хосиятов Хуршид Отақулович

тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент,

Қарши давлат техника университети,

xurshid3107@gmail.com

Аннотация. Мақолада Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида музей ишини йўлга қўйишда халқаро нуфузли ташкилотлар ва хорижий мамлакатлар билан ҳамкорлик алоқаларининг ўрнатилиши ёритиб берилган.

Калит сўзлар. “Сангиртепа ибодатхонаси”, “Ўрта аср ёдгорликлари”, Ўзбекистон-Туркия ҳамкорлигида, “Оксарой фаввораларини таъмирлаш”, Нормаль Супермер Сеголен де Понтбрианд, Ислом маданияти, Яник Линдтс, Рокко Ранте, Лувр музейи, Виртуал музей.

Abstract. The article highlights the establishment of cooperation with international organizations and foreign countries in the foundation of museums in Kashkadarya and Surkhandarya regions.

Keywords. “Sangirtepa Monastery”, “Medieval Monuments”, Uzbekistan-Turkey Cooperation, “Renovation of the Oksaray Fountains”, Normal Supermer Segolene de Pontbriand, Islamic Culture, Yannick Lindts, Rocco Rante, Louvre Museum, Virtual Museum.

Аннотация. В статье освещается налаживание сотрудничества с международными организациями и зарубежными странами в создании музеев в Кашкадарьинской и Сурхандарьинской областях.

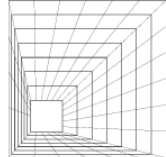
Ключевые слова. «Монастырь Сангиртепа», «Средневековые памятники», Сотрудничество Узбекистана и Турции, «Реставрация фонтанов Оксарай», Normal Supermer Сеголен де Понбриан, Исламская культура, Янник Линдтс, Рокко Ранте, Лувр, Виртуальный музей.

Бугунги кунда жаҳоннинг етакчи илмий-тадқиқот марказлари ва олий таълим муассасаларида музейлар фаолиятини йўлга қўйиш, музей экспонатларини тўплаш ва намоиш этишда инновацион усуллардан фойдаланиш, кўرғазмаларни ташкил қилиш классификаторларини ишлаб чиқиш, музейларда экспонатларнинг информатив ва экспрессив хусусиятларини аниқлаш, музейларнинг QR-кодини яратиш, виртуал экспозицияларининг стандартларини ўрганишга қаратилган илмий изланишлар олиб борилмоқда.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда тарихий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, туризмни ривожлантириш ўз ўрнида музейлар фаолияти ва музей ишининг тизимли ташкил қилиш йўналишларида замон талабига мос қатор ислохотлар амалга оширилмоқда.

Қашқадарё ва Сурхондарё вилояти музейлари илмий ходимлари доимий равишда халқаро анжуманларда иштирок этиб, ўзларининг тадқиқотлари натижаларини илмий маъруза шаклида эълон қилиб борди. Бу эса жаҳон ҳамжамиятида Ўзбекистон маданий мероси ҳақида кенг тушунча ҳосил қилишга хизмат қилди.

Ўзбекистонда музейлар ишини ривожлантиришда халқаро ташкилотлар ва хорижий давлатлар билан ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга. Бу борада Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари музейларида қатор ишлар амалга оширилди. Жумладан, халқаро

ташкilotларни музейларга жалб этиш, хорижий мутахассислар билан ҳамкорликда илмий экспедицияларда, халқаро лойиҳаларда иштирок этиш, илмий анжуманлар уюштириш ишлари, шулар жумласидандир.

YUNESCO инсониятнинг маданий меросини асраб қолишга катта аҳамият бериб, бунда музейларнинг етакчи роль ўйнашини, давлатлараро ва маданиятлараро алоқаларнинг барқарор ривожланишини таъминлаш учун катта имкониятлари борлигига эътиборни қаратади. Ўзбекистон ҳозирги замон шароитида музейлар ишини ривожлантиришда YUNESCO халқаро ташкilotининг кўмагига таяниб иш тутмоқда. Бу ташкilot Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари музейлари ишининг йўлга қўйилишида яқиндан ёрдам бериб келди. 1999 йил YUNESCO ташкilotининг Андреано Бруно бошчилигидаги вакиллари Шаҳрисабзга ташриф буюриб, ўзбек халқининг моддий ва маънавий меросини асраб-авайлаб, келажак авлодлар учун сақлаётганлиги халқаро ҳамжамият вакилларида катта таасурот қолдирди. YUNESCO вакилларига Шаҳрисабз шаҳар тарихига доир ҳужжатлар ва манбаларни Амир Темур номидаги моддий-маданият тарихи музейи ходимлари тақдим қилди.

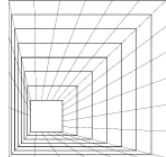
2000 йил декабрда Шаҳрисабз шаҳрининг YUNESCO ташкilotининг “Маданий мерос” рўйхатига киритилиши, Шаҳрисабзнинг 2002 йил ноябрида 2700 йиллик юбилейини ўтказилиши музейлар фаолиятини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга бўлди. Мазкур музей ходимлари YUNESCO нинг тадбирларида фаол иштирок этиб келмоқдалар.

2000 йили Қашқадарё вилоят ўлкани ўрганиш музейида “Қарши шаҳрининг тарихи ва этнографияси, зардўштийлик даҳмалари” мавзусида халқаро анжуман ўтказилди. Халқаро анжуманда Исроил, Германия, Туркия, АҚШ, Франция, Афғонистон, Россия, Қозоғистон, Қирғизистон, Украина ва бошқа давлатлардан келган олимлар иштирок этди. Анжуманда Қашқадарё вилоят ўлкани ўрганиш музейи ходимлари томонидан “Қашқадарё халқ амалий санъати ва этнографияси” деб номланган кўчма кўргазма намоиш қилинди. Бу тадбирлар ўз ўрнида жаҳонга ўзбек халқ амалий санъати намуналари ва урф-одатлари, расм-русумлари тарғиботида катта аҳамиятга эга бўлди.

Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари музейлари Республиканинг бошқа шаҳарларида ўтказилган халқаро илмий анжуманларда ҳам фаол иштирок этди. 2000 йил ноябрда Самарқандда “Ўзбекистон музейлари бозор иқтисодиёти шароитида” мавзусида ўтказилган халқаро семинарда Қашқадарё ва Сурхондарё ўлкашунослик музейи вакиллари иштирок этди. Бу анжуманда Буюк Британия ва Россиядан келган музейшунос мутахассислар ўз иш тажрибаси билан ўртоқлашди.

Ўзбекистон жанубий вилоятларида музей ишини йўлга қўйишда халқаро нуфузли ташкilotлар ва хорижий мамлакатлар билан ҳамкорлик алоқаларининг ўрнатилиши соҳа ривожига муҳим аҳамиятга эга бўлди. Хорижий мамлакатларнинг мутахассислари Қашқадарё ва Сурхондарё музейлари илмий ходимлари билан ноёб экспонатларни излаб топиш, экспозицияга қўйилган ва захира фондларида сақланаётган экспонатларни илмий тадқиқ этиш, консервация ва музейфикация қилиш, виртуал музей яратиш муаамолари ечимини топиш, объектга оид тарихий маълумотлар ва иншоотни техник жиҳатдан ўрганиш каби масалаларда ҳамкорлик қилди.

Музей ишини яхшилашда хорижий давлатларнинг мутахассислари билан илмий учрашувлар ҳам муҳим роль ўйнайди. Масалан, Термиз Археология музейида 2002 йил 22 апрелда Япония археология экспедиция вакили К. Като, шу йилнинг 6 май куни россиялик археолог олим В.С.Соловьёв, Россиянинг “Шарқ музейи” катта илмий ходими археолог олим Т.Мкртчев билан илмий учрашувлар ўтказилди. Хорижлик мутахассислар учрашувда музей иши бўйича муҳим маълумотларни баён қилди.

2007 йил 7-11 майда республика музейлар фаолиятини янада такомиллаштириш музей ходимларининг касбий маҳоратини ва малакасини ошириш, уларни замонавий билимлар ва янги иш шакллари билан таништириш мақсадида “Дашт и Арт” замонавий маданият марказининг “Музей экспозицияси замонавий тажриба ва имкониятлар” мавзусидаги илмий семинари Шаҳрисабз шаҳар моддий-маданият тарихи музейида ўтказилди. Россиялик санъатшунос Готкина Светлана Александровна ушбу семинарда иштирок этиб, ўзининг музей иши бўйича тажрибалари билан иштирокчиларни таништирди.

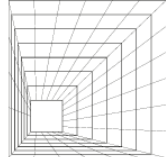
Қашқадарё ва Сурхондарё вилояти музейлари илмий ходимлари хорижий мамлакатларда музейшунослик бўйича ташкил этилган илмий анжуманларда ҳам ўз маърузалари билан иштирок этдилар. Термиз Археология музейи катта илмий ходими Т.Аннаев 2008 йилнинг 28 сентябридан – 10 октябригача Ҳиндистонда илмий сафарда бўлиб, Деҳлидаги “Халқаро марказ” ва Банорас университетида Кушонлар археологиясига бағишланган илмий семинарда иштирок этди. Шу музейнинг “Тош даври” бўлими катта илмий ходими Ш.Б.Шайдуллаев эса 2009 йили Ашхобод шаҳрида ўтказилган Халқаро конференцияда “Дехистан на парогe раннеклассового общества” номли маърузаси билан қатнашди. Шу йилнинг 18 май – Халқаро музейлар кунида Термиз Археология музейида франциялик профессор Жерар Фуссман “Кушон давлати тарихи ҳақида янги изланишлар” мавзусида маъруза қилди. Шунингдек, франциялик профессор Ж.Фуссманнинг амалий ёрдами билан нумизматика фондида сақланаётган турли даврларга мансуб тангаларнинг қайси даврга мансублилик даражаси ва ёзувларини аниқлаштириш ишларига ёрдам берди. Бу каби тадбирлар музей ишини йўлга қўйишда хорижий давлатлар билан ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатди.

Хорижий мамлакатларнинг мутахассислари билан ҳамкорликда олиб борилган ишлар якунида тақдимотлар қилиб борилди. Жумладан, 2011 йил 8 июнда Термиз Археология музейида Эски Термиз ҳудудида ўзбек археологлари билан биргаликда археологик қазув ишлари ўтказган Жанубий Кореялик қадимшунос олимлар томонидан шарқ мамлакатларидаги (Ҳиндистон, Афғонистон, Хитой, Ўзбекистон ва Жанубий Корея) буддавийлик маданиятига мансуб ёдгорликларнинг тақдими ўтказилди. Ушбу тақдимотга Ўзбекистон жанубидан топилган кўплаб буддавийлик маданияти намуналари киритилди.

Хуллас, Ўзбекистон жанубий вилоятларида музей ишини йўлга қўйишда халқаро нуфузли ташкилотлар ва хорижий мамлакатлар билан ҳамкорлик алоқаларининг ўрнатилиши соҳа ривожига муҳим аҳамиятга эга бўлди. Хорижий мамлакатларнинг мутахассислари Қашқадарё ва Сурхондарё музейлари илмий ходимлари билан ноёб экспонатларни излаб топиш, экспозицияга қўйилган ва заҳира фондларида сақланаётган экспонатларни илмий тадқиқ этиш, консервация ва музейификация қилиш, виртуал музей яратиш муаомалари ечимини топиш, объектга оид тарихий маълумотлар ва иншоотни техник жиҳатдан ўрганиш каби масалаларда ҳамкорлик қилди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ergasheva Yu.A.-History and ethnocultural changes of the kashkadarya Arabs/American Journal of Research in Humanities and Social Sciences/ISSN (E): 2832-8019 Volume 35, | April – 2025
2. Эргашева Ю.А.-Рыночные трансформации: новые бизнес-модели, инновационные технологии, практика решений. 021 Страницы 461-461.
3. Ergasheva Yu.A.-Political persecutions and ideological pressure on the creative intellectuals of Uzbekistan in post-war decades /2019/ International Journal of Recent Technology and Engineering/ Страницы 374-377

4. Х.О.Хосиятов.- Қашқадарё Ва Сурхондарё Вилюятлари Музейларида Кўргазмаларни Ташкил Этиш Жараёнлари/ Miasto Przyszłości/ 2023/6/13. 225-229
5. Х.О.Хосиятов.- Жанубий Ўзбекистон музейларида халқаро ташкилотлар ва хорижий мамлакатлар билан ўзаро алоқалар. История и культура центральной Азии/ 509-512
6. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 283-иш, 21-варақ.
7. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 283-иш, 26-варақ.
8. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 541-иш, 5-варақ.
9. Ходжаев Б. ЮНЕСКОнинг жаҳон тарихий-маданий меросини асраш соҳасида олиб бораётган фаолияти // Моддий-маънавий мерос ва умумбашарий кадриятлар мавзусидаги илмий мақолалар тўплами. – Тошкент: 2013. –Б. 348-349.
10. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 849-иш, 17-варақ.
11. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 1213-иш, 17-варақ.
12. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-7-фонд, 1-рўйхат, 1098-иш, 9-варақ.
13. Ўз МА, М-7-фонд, 1-рўйхат, 1206-иш, 7-варақ.
14. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-38-фонд, 1-рўйхат, 718-иш, 30-31-варақлар.
15. Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-38-фонд, 1-рўйхат, 718-иш, 43-варақ.
16. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-38-фонд, 1-рўйхат, 1342-иш, 6-варақ.
17. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-38-фонд, 1-рўйхат, 1738-иш, 4-варақ.
18. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, М-38-фонд, 1-рўйхат, 1577-иш, 11-варақ.
19. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги жорий архиви, Термиз Археология музейининг 2018 йилдаги иш фаолияти тўғрисида ёзма ҳисоботи папкаси, 77-варақ.
20. Жонихонов М. Ўзбекистон маданий мероси – жаҳон ҳамжамияти эътиборида // Халқ сўзи, 18 май 2017 йил, №96 (6790)
21. Сурхондарё вилояти Термиз археология музейи жорий архиви. Музейининг 2018 йилдаги иш фаолияти тўғрисидаги ёзма ҳисоботи папкаси, 14-варақ.
22. Халқ сўзи. 18 май 2019 йил. № 102 (7332).